

Arbetslivskommissionen för grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen, lägesbild 2020–2021

Arbetslivskommissionen för grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen har utarbetat en lägesbild av kvaliteten på genomförandet av yrkesprov och bedömningen av kunnandet i examina inom sitt område. Till arbetslivskommissionernas uppgifter hör att årligen producera information om kvaliteten på genomförandet av yrkesprov och bedömningen av kunnandet inom sitt eget område inom yrkesutbildningen (statsrådets förordning om yrkesutbildning 673/2017). För denna uppgift har arbetslivskommissionerna haft tillgång till uppföljnings-, bedömnings- och responsinformation bland annat från utbildningsförvaltningens statistik-, styrnings- och regleringstjänst samt den nationella informationsresursen KOSKI.

Prestationsuppgifter från 2020 blev tillgängliga för kommissionerna våren 2021. Eventuella korrigeringar som läroanstalterna gjort i KOSKI-data efter denna tidpunkt syns inte i denna lägesbild. Detsamma gäller statistiska uppgifter om antalet prestationer år 2021, som plockades från KOSKI-databasen i början av 2022. De granskade prestationsantalen publiceras senare i Utbildningsstyrelsens statistiktjänst på webbplatsen Vipunen.fi.

De uppgifter som används i lägesbilden har plockats direkt ur KOSKI-databasen i den form som läroanstalterna har anmält dem. Statistiken kan innehålla bristfälliga eller felaktiga uppgifter. Av tekniska skäl har exempelvis inte alla uppgifter som registrerats i läroanstalternas egna studieförvaltningssystem överförts korrekt till KOSKI-databasen, och uppgifterna statistikförs då under ”ingen uppgift”/”inte anmält”.

Som källmaterial har man exempelvis använt rapporter från kommissionernas besök, rättelseyrkanden och utlåtanden.

Antal avlagda examina och examensdelar

Avläggande av examina och examensdelar	2020		2021	
	hel examen	examensdelar	hel examen	examensdelar
Grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen	8 252	72 444	7 706	71 131
Kompetensområdet för kundbetjäning och informationshantering	1		1	
Kompetensområdet för akutvård	136		17	
Kompetensområdet för akutvård på grundnivå	181		333	
Kompetensområdet för vård och rehabilitering av äldre	954		1 383	
Kompetensområdet för äldreomsorg	238		82	
Kompetensområdet för fotvård	21		12	
Kompetensområdet för rehabilitering	127		24	
Kompetensområdet för vård och fostran av barn och unga	703		0	
Kompetensområdet för pedagogisk verksamhet och vård av barn och unga	1 264		1 568	
Kompetensområdet för mentalhälsoarbete och missbrukarvård	844		829	
Kompetensområdet för sjukvård och omsorg	2 950		2 615	
Kompetensområdet för munhälsovård	69		29	
Kompetensområdet för munhälsovård	145		232	

Kompetensområdet för arbete med personer med funktionsnedsättning	576		501	
Ingen uppgift	38		30	

I tabellen beaktas examensgrunderna (OPH-2629-2017) och (79/011/2014)

** Uppgifterna hämtades i början av 2021 (för år 2020) och i början av 2022 (för år 2021), och har inte uppdaterats efter dessa tidpunkter. Avläggandet av examensdelar omfattar inte examensdelar som registrerats som lokala.*

Reflektioner

Utveckling av antalet examina och examensdelar

Avläggandet av hela grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen har minskat (10 349 examina år 2018, 9 093 examina år 2019, 8 252 examina år 2020 och 7 706 examina år 2021), och avläggande av studier som examensdelar har blivit vanligare. Arbetslivskommissionen antar att i synnerhet personer med invandrarbakgrund utbildar sig för branschen inledningsvis genom delexamina. Förändringar i arbetslivet har också lett till att nya typer av kompetens behövs på arbetsplatserna. Därför avlägger även personer som redan utexaminerats nya examensdelar/kompetensområden.

Antalet prestationer i kompetensområdet för vård och rehabilitering av äldre (kompetensområdet för äldreomsorg) har ökat jämfört med tidigare år. Kompetensområdet för sjukvård och omsorg är fortfarande det största kompetensområdet. Även akutvård intresserar som kompetensområde, även om antalet prestationer är litet. Däremot har avläggandet av kompetensområdena för arbete med personer med funktionsnedsättning samt mentalhälsoarbete och missbrukarvård minskat.

Omkring 20 % av dem som avlagt examen år 2020–2021 har avlagt kompetensområdet för pedagogisk verksamhet och vård av barn och unga. Förändringen av personalstrukturen på daghem (minst två tredjedelar ska vara behöriga lärare inom småbarnspedagogiken eller socionomer) från och med år 2030 syns för närvarande inte ännu i antalet avlägganden av det näst populäraste kompetensområdet.

År 2021 avlades 96 % av examina på finska, 4,1 på svenska och 0,3 % på engelska. Antalet examensprestationer på svenska har ökat sedan år 2018 (2,7 %), vilket är en positiv utveckling med tanke på att 5,2 % av Finlands befolkning har svenska som modersmål (31.12.2020).

Förändringar i antalet prestationer

Social- och hälsovårdsbranschen intresserar inte längre sökande som tidigare. Även vid besöken har utbildningsanordnarnas representanter lyft fram en oro över det minskade antalet sökande. Den negativa diskussionen om hur tung branschen är och om de låga lönerna är säkert en delorsak till utvecklingen. Sjukdom och ålderdom intresserar inte unga.

Antalet prestationer i kompetensområdet för vård och rehabilitering av äldre (tidigare kompetensområdet för äldreomsorg) har ökat i synnerhet eftersom kompetensområdet för rehabilitering har tagits bort. Orsaken till att avläggandet av kompetensområdena för arbete med personer med funktionsnedsättning samt mentalhälsoarbete och missbrukarvård har minskat kan vara att de så att säga inte är på modet.

Situationen är kritisk med tanke på att det redan råder stor brist på arbetstagare och de höjda kraven på personaldimensioneringen på grund av förändringen av äldreservicelagen nästa år ökar behovet av arbetstagare ytterligare.

Anordnande av examina

Aktiva utbildningsanordnare/anordnartillstånd

Examen	Tillstånd för anordnande	Aktiva anordnare
Grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen	51	51

** aktiviteten fastställs utifrån om utbildningsanordnaren/läroanstalten har registrerat avläggande av examina eller examensdelar enligt de KOSKI-data som lämnats till kommissionen 2020 eller 2021. Uppgifterna hämtades i början av 2021 (för år 2020) och i början av 2022 (för år 2021), och har inte uppdaterats efter dessa tidpunkter.*

Reflektioner

Förändringar i antalet anordnartillstånd, fördelning av avläggandet av examina/examensdelar mellan utbildningsanordnare, examensanordnandets geografiska och språkliga täckning

År 2020 fanns sammanlagt 48 anordnartillstånd för utbildningar för examina inom social- och hälsovårdsbranschen, och år 2021 sammanlagt 51. År 2021 har alla utbildningsanordnare varit aktiva. Alla utbildningsanordnare har alltså registrerat prestationer i examina eller examensdelar under 2021.

Utbildningsanordnarna är jämnt fördelade över hela Finland. Det finns fyra anordnartillstånd för utbildning på svenska. På det samiska området finns två utbildningsanordnare.

Det finns två utbildningstillstånd på engelska.

Kvalitet på genomförandet av yrkesprov och bedömningen av kunnande

Fördelning av platserna för yrkesprov

Av yrkesproven för grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen avlades över 80 % på arbetsplatser åren 2020–2021. Omkring 3 % avlades på både en arbetsplats och en läroanstalt, och andelen yrkesprov som avlades endast på en läroanstalt var omkring 1 %. I omkring 11 % av fallen angavs inte var yrkesprovet avlagts. Kommissionen är oroad över att andelen Ingen uppgift är så stor. Kommissionen skulle vara intresserad av att veta om undantagslagstiftningen har ökat antalet yrkesprov som avläggs på läroanstalter.

I grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen har man traditionellt ordnat yrkesprov i äkta miljöer i arbetslivet. Exempelvis har examensdelen Att främja välbefinnande och funktionsförmåga år 2021 avlagts på arbetsplatser i 84,9 % av fallen. I 11,6 % av fallen har platsen för yrkesprovet inte angetts, och i 3,3 % av fallen har det avlagts på en arbetsplats och en läroanstalt och i 0,3 % av fallen på en läroanstalt.

Gemensamma examensdelar, erkända examensdelar, gemensamma yrkesinriktade examensdelar och lokala examensdelar har uteslutits från granskningen. Examensdelar från en annan examen som avlagts samtidigt syns i statistiken.

Statistikföringen av platserna för yrkesprov har förbättrats jämfört med åren 2018–2019.

Medeltal för yrkesprov i studeranderesponsen inom yrkesutbildningen (avslutande enkät)

Medeltalet för personliga utvecklingsplaner för kunnandet i studeranderesponsen inom yrkesutbildningen var 4,1 (lägsta 3,7 och högsta 4,4). Medeltalet för yrkesprov i studeranderesponsen inom yrkesutbildningen var 4,6, och medeltalet för PUK var 4,0.

* Bedömningsskala 1–5, där (5) betyder helt av samma åsikt, (4) delvis av samma åsikt, (3) delvis av samma och delvis av annan åsikt, (2) delvis av annan åsikt, (1) helt av annan åsikt

Reflektioner

Förverkligande av tvåpartsbedömning i bedömningen av kunnande

4,71 % av bedömningarna har gjorts endast av en representant för undervisningen, vilket med prestationsantalet 2021 innebär 1 993 yrkesprov. Endast yrkesinriktade examensdelar har räknats med, och inte gemensamma examensdelar, lokala examensdelar och erkända examensdelar.

Miljöer för yrkesprov och deras lämplighet för påvisande av kunnande

Samarbetet med arbetsplatser är bra, och under besöken har utbildningsanordnarna berättat att de regelbundet besöker yrkesprovsmiljöerna.

Introduktionen av de studerande till bedömningskriterierna och kraven på yrkesskicklighet kräver också tilläggssatsningar. I synnerhet måste man se till att den studerande förstår vad hen behöver kunna och hur det mäts. Detta har även kommit fram i samband med rättelseyrkanden.

Motiveringar till ordnande av yrkesprov på läroanstalter

I grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen har yrkesproven traditionellt avlagts i äkta miljöer i arbetslivet. Yrkesproven för grundexamen i social- och hälsovårdsbranschen avlades till 80 % på arbetsplatser och till 4 % på läroanstalter.

Andelen yrkesprov som avlagts endast på en arbetsplats var ungefär 2 %. I försöket i att främja funktionsförmågan med välfärdsteknologi genomfördes yrkesproven på läroanstalter, eftersom yrkesprovet annars hade blivit för begränsat.

Generaliseringar om rättelseyrkanden

Arbetslivskommissionen har behandlat nio (9) rättelseyrkanden. För dessa har kommissionen krävt en ny bedömning i två fall samt en ny bedömning och nya bedömare i tre fall. I fyra fall ansåg kommissionen att bedömningen inte var felaktig. Allmänt kan man konstatera att utbildningsanordnarna bör fästa uppmärksamhet vid bedömningsprocessens korrekthet och att den studerande förstår grunderna för den bedömning som hen fått. Man bör också fästa uppmärksamhet vid handledningen för rättelseyrkanden. Man har tvingats returnera en del av de ärenden som kommit som rättelseyrkanden, eftersom den begäran om granskning av bedömningen av kunnandet inte ännu gjorts i dessa fall och det därför inte heller fanns beslut om detta. En del som gjort rättelseyrkanden har dragit tillbaka sina yrkanden sedan de hört att arbetslivskommissionen inte kan ändra vitsordet.

Situationen gällande planer för bedömning av kunnande

Vid besöken har kommissionen konstaterat att planerna för bedömning av kunnande är heltäckande, men saknar koppling till specifika examina. Vissa utbildningsanordnare har också anvisats att göra en enhetlig plan för bedömning av kunnande. Planen för bedömning av kunnande har en allmän del och examensspecifika delar som bilagor. Lagen om yrkesutbildning (531/2017, 53 §) förutsätter att utbildningsanordnaren utarbetar en plan för bedömning av kunnandet separat för varje examen eller utbildning.

Planerna för bedömning av kunnandet borde bättre beskriva examen i fråga och bör vara konkreta, så att de verkligen fungerar som verktyg för exempelvis lärare.

Förverkligande av personlig tillämpning i praktiken

Vid besöken har utbildningsanordnarna beskrivit att läraren alltid planerar yrkesprovet tillsammans med den studerande och arbetsplatshandledaren. Lärarna har tillgång till yrkesprovsbeskrivningar och anvisningar. När det kommer nya anvisningar ordnas alltid ett webinarium för personalen. Varje team har en egen PUK-mentor. Planeringen av yrkesproven inleds i god tid, och man bedömer i vilket skede den studerande har tillräcklig beredskap för yrkesprovet. Grunderna för bedömningen går igenom tillsammans med handledaren. Före yrkesprovet säkerställer man att den studerande har tillräckliga färdigheter för att delta i provet genom att diskutera med den studerande och arbetsplatsen samt säkerställa att den studerande har avlagt läkemedelsräkning med godkänt resultat.

God praxis

Processerna för yrkesprov och bedömning har beskrivits väl, och verksamheten följer planerna enligt intervjuer vid besöken. Yrkeslärarna har stöd av PUK-mentorer. De studerande och arbetsplatserna känner till processerna. Flexibiliteten i avläggandet av studier och yrkesprov samt den personliga tillämpningen beaktar de studerandes olika bakgrunder och sätt att lära sig. Samarbetet med arbetslivet är kontinuerligt.

Utvecklingsområden i anordnarnas verksamhet

I statistiken är "ingen uppgift"-andelen för både bedömnarna och platserna för avläggandet omkring 12 %. Detta är ett utvecklingsområde och borde åtgärdas snarast. Problemet beror på problem med överföringarna mellan studerandeadministrationssystemet och KOSKI-tjänsten.

Säkerställandet av kompetens är systematiskt, men vissa studerande har hört om detta först i efterhand. Närmare information om detta redan i förväg och/eller inkludering av de studerande i utvecklingen av yrkesprov. Kravnivån för planerna för yrkesprov skiljer sig något mellan olika lärare och examensdelar. Det finns också skillnader i fråga om utarbetandet av planer för yrkesprov; ibland utarbetas sådana planer och ibland inte. Detta orsakar förvirring och ovisshet bland de studerande. Engagering av arbetsplatshandledarna i bedömningsuppgiften.

Generella observationer

Tvåpartsbedömning förverkligas väl, men det finns fortfarande bedömningar som gjorts av två arbetslivsbedömare eller två bedömare från undervisningen.

Det behövs mer resurser för att introducera arbetsplatshandledarna och bedömnarna. De studerandes ökade stödbehov borde även beaktas i utbildningen för handledare och bedömare. Arbetsplatserna behöver mer information om SORA-bestämmelserna. Även fler besök av lärare på arbetsplatserna önskas.

Gemensamma examensdelar och deras delområden

De gemensamma examensdelarna kan avläggas självständigt som nätstudier eller under handledning i små grupper. Workshopverksamhet med handledning och stöd erbjuds. Integration av gemensamma examensdelar i yrkesinriktade studier har också gjorts i måttlig utsträckning och utifrån behoven.

Examensgrundernas funktion

Reflektioner

Examensgrundernas överensstämmelse med arbetslivet

Just nu kan det vara utmanande att påvisa kunskaper i verksamhetsmiljöer i arbetslivet, exempelvis när det gäller att påvisa kunskaper i arbete som företagare. Lagarna och förordningarna är också så teoretiska att det skulle vara bra att man har påvisat sina kunskaper om dem före lärandet i arbetet och yrkesprovet. En utbildningsanordnare har också gett respons på innehållet i kompetensområdet för pedagogisk verksamhet och vård av barn och unga. Enligt en utbildningsanordnarrepresentant har examensdelen mycket innehåll som berör specialvård och som det inte finns yrkesprovsmiljöer för. Nedläggningen av det separata kompetensområdet för rehabilitering var inte nödvändigtvis en bra lösning, enligt kommentarer från utbildningsanordnarna och arbetslivsrepresentanterna.

Det är också viktigt att ha teoretiska kunskaper om vårdarbetet och läkemedelsvård samt kunskaper om vårdarbetets etik för att förstå helheterna. Dessa kunskaper är svaga hos en del studerande, och för en del är det för utmanande att lära sig dem i arbetslivet. De studerandes nivå, i synnerhet variationerna i attityder och motivation, medför utmaningar i arbetslivet. Man borde fästa mer uppmärksamhet vid arbetslivs-, kommunikations- och interaktionsfärdigheter i examensgrunderna. Man måste också fästa uppmärksamhet vid de studerandes språkkunskaper. För närvarande har en del studerande för bristfälliga språkkunskaper för att klara sig

i arbetslivet. Antalet studerande som behöver extra stöd exempelvis på grund av bristfälliga arbetslivsfärdigheter har också ökat enligt både utbildningsanordnarnas och arbetslivsrepresentanternas erfarenheter.

Ett särskilt arbetslivsorienterat behov inom äldreomsorgen är stärkande av kunskandet inom vård i livets slutskede.

Antalet gemensamma obligatoriska yrkesinriktade examensdelar är för litet, och man tvingas övergå till kompetensområdet för snabbt.

Den förändrade utbildningen för omsorgsassistenterna, där man endast avlägger en liten del av kompetensområdet, är enligt arbetslivskommissionens åsikt en dålig reform. Om det fortfarande fanns tre obligatoriska examensdelar, skulle man kunna välja två av dessa för utbildningen. En del av kompetensområdet kan vara för krävande.

Från och med den 1 augusti 2022 införs förnyade gemensamma examensdelar i grunderna för alla yrkesinriktade grundexamina och gemensamma yrkesinriktade valbara examensdelar för alla grundexamina. Förnyade examensgrunder för social- och hälsovårdsbranschen träder i kraft den 1 augusti 2024. Enligt den bedömning som arbetslivskommissionen för social- och hälsovårdsbranschen gjort har reformarbetet kommit igång bra, och arbetslivskommissionen följer och deltar intensivt i reformarbetet. Även om de nuvarande examensgrunderna i huvudsak motsvarar arbetslivets behov väl, stöder förändringen beaktandet av arbetslivet och därigenom de förändrade kraven på yrkesskicklighet.

Förverkligande av valfrihet i avläggandet av examina

Kompetensområdet för sjukvård och omsorg avläggs mest. Kompetensområdet för vård och fostran av barn och unga avläggs näst mest och kompetensområdet för äldreomsorg tredje mest. Dessa tre examensdelar är också bland de tio mest avlagda nationellt, när man ser på alla avlagda examensdelar.

Studerande avlägger examensdelar bland de valbara examensdelarna i grundexamen inom social- och hälsovårdsbranschen mest. Det verkar alltså som att den egna examen erbjuder omfattande valfrihet. De mest avlagda valbara examensdelarna är förberedelse för arbetsplatshandledaruppgifter och planering av företagsverksamhet.

Behov av tilläggsanvisningar gällande yrkesskicklighetskraven för examensdelar eller sätt att påvisa yrkesskicklighet

Vid besök har arbetslivsbedömarna gett respons om att kraven på yrkesskicklighet är svåra att förstå och att det skulle vara bra att förtydliga och förenkla dem. Nu är beskrivningarna inte på "arbetslivets språk". Arbetslivsbedömarna önskar mer utbildning för uppdatering av bedömningskompetensen och upplever att kompetensen inte alltid är aktuell och i enlighet med de nya examensgrunderna.

Utbildningsanordnarna har också önskat anvisningar i synnerhet om i hurdana yrkesprovsmiljöer man rekommenderar att yrkesprov i att främja barns, ungas och familjers hälsa och välbefinnande ska utföras.